

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ГАБРЕЛЯ МИКОЛИ МИХАЙЛОВИЧА

Просторова організація містобудівних систем / Інститут регіональних досліджень НАН України. –К.: Видавничий дім А.С.С, 2004.-400с.: іл.

Раллев О.Б., д.арх., професор

Одесская государственная академия строительства и архитектуры

Тел. (0482) 20-46-72

Автор монографії – архітектор, доктор технічних наук зі спеціальності містобудування та територіального планування, професор кафедри містобудування Національного університету „Львівська політехніка”, голова правління Львівської обласної організації Національної спілки архітекторів України, досліджує проблеми та займається проектуванням великих територіальних об’єктів та просторовою організацією регіональних систем. В монографії викладені основні результати досліджень автора за двадцятилітній період.

Тема монографії Габреля М.М. знаходиться на перетині трьох взаємопов’язаних актуальних проблем: необхідності розвитку містобудівної методології на основі системно-інформаційного підходу, потребою активної участі урбаністів у стратегічному плануванні та управлінні суспільними процесами, вимогою принципової модернізації містобудівної діяльності для динамічних умов в Україні.

Монографія включає шість розділів та передмову доктора архітектури, професора, заслуженого архітектора України Миколи Дьоміна.

У *першому розділі* монографії виділено із сукупності властивостей регіону просторовий фактор, окреслено його місце в системі дій, направлених на підвищення ефективності регіональних систем, конкретизовано проблеми і задачі дослідження. Розгляд існуючих теоретичних та практичних підходів до просторової організації містобудівних систем здійснено через призму філософських, містобудівних та інших ідей і спеціальних теорій. Це вказує на ґрунтовність аналізу стану проблеми та обґрунтованість висновку про доцільність виробити єдину теорію та розвинути методологію просторової організації містобудівних систем з врахуванням нових реалій та знань про простір. Цим створено також необхідні передумови для системного дослідження просторового фактора організації та розвитку містобудівних систем.

У містобудівній діяльності поняття простору є ключовим. Переважно воно пов’язується із розміщенням, масштабом та іншими геометричними характеристиками містобудівних об’єктів. При вирішенні задач оптимізації та розвитку містобудівних систем, крім геометричних характеристик потрібно також враховувати характеристики людського, функціонального і часового вимірів, а також умови. В *другому розділі* монографії Габреля М.М. вводиться поняття містобудівного простору, який в тлумаченні автора є багатовимірним. Його властивості описуються з допомогою полікоординатної системи – кожній координаті (виміру) приводиться у відповідність окрема базова характеристика простору.

Поняття містобудівного простору розвивається в методологічному напрямі. В дослідженні закладена важлива ідея – теоретико-системного аналізу містобудівного простору. Вся сукупність його різноманітних властивостей отримує відображення в моделі так званого політопа – одиничного елемента n -вимірного простору. Таким чином містобудівний простір представлений як єдине ціле у найзручнішій для системного аналізу формі. З’являється можливість врахування всіх його характеристик, прочитання

всіх можливих зв'язків і залежностей. Тобто йдеться про абсолютно досконалий з точки зору вичерпності механізм аналізу, ефективність застосування якого залежить лише від правильності змістовно-інформаційного його “завантаження”. Представлена через політоп інформація про той чи інший містобудівний простір закономірним чином блокується з аналогічно представленою про суміжні містобудівні системи. Зберігається системний порядок, може бути отримана інтегральна інформаційна картина будь-якого масштабу. Можливий і зворотній хід – від загального до фрагментарного.

В розділі уточнено поняття просторовий потенціал регіону та встановлено показники його використання. Виділено такі характеристики ефективності містобудівних систем як корисність, економічність, екологічність, безпечність та естетичність. Розкрито шлях екстенсивного (на основі нарощування ресурсів в системі) та інтенсивного (підвищення просторової організації) розвитку містобудівних систем. Результати цього розділу, зокрема, теоретична модель багатовимірного простору “ПРОГРЕС” (ПРОсторової Гармонізації Регіональних Систем), яка побудована в координатах: людина, умови, геометрія, функція і час, є, на нашу думку, найцікавішою і найціннішою частиною роботи.

Аналіз просторового фактора і його місця в системі дій підвищення ефективності регіональної діяльності обумовили необхідність розвитку та поглиблення методів його дослідження. В *третьому розділі* на основі існуючих методів системного аналізу розроблені спеціальні методики аналізу моделі “ПРОГРЕС”, зокрема: методика побудови матриці зв'язків між характеристиками простору; оцінки вагомості характеристик простору і встановлення пріоритетів; узгодження складових частин простору як в межах системи, так і з надсистемою; побудови та аналізу карти втрат у містобудівному просторі.

Шляхом порівняння різних підсистем регіону, їх просторових параметрів та показників ефективності функціонування виділена система параметрів простору, які виявляють вирішальний вплив на ефективність регіональних процесів. Для цього автором зібрані або спеціально розраховані просторово-морфологічні параметри та проведена оцінка ефективності функціонування адміністративних районів, а також міст Карпатського регіону. Дослідження проведено з охопленням всіх ієрархічних рівнів (порівняння адміністративних районів, міст, а також місць пониження ефективності функціонування містобудівних систем), витримано єдиний тон наукового аналізу з використанням статистичних та картографічних матеріалів Карпатського регіону України.

У *четвертому розділі* встановлені системні залежності між інтегральними параметрами простору та ефективністю функціонування містобудівних систем регіону, окреслено шляхи використання цих залежностей в містобудівному процесі. Такими параметрами містобудівного простору є динамізм, гнучкість та унікальність, кожен з яких має домінуючі відносини з відповідною характеристикою містобудівних системи. Аналізом охоплено основні характеристики і інваріантні властивості простору містобудівних систем, що дозволяє зробити висновок про комплексність дослідження взаємозв'язку та впливу просторових параметрів на ефективність регіональної діяльності.

Дослідження цих взаємозв'язків вказує на збереження законів організації простору, що дає можливість архітектору впливати на ефективність містобудівних систем,

зменшувати коефіцієнт невпорядкованості простору, який включає часову, масштабну, ресурсну, структурну та процесуальну неузгодженість.

У *п'ятому розділі* обгрунтовані методологічні принципи організації та розвитку містобудівних систем – єдності, індивідуальності та гармонійності. Із дослідження взаємодії цих принципів випливають принципи просторової організації (структуризації, узгодженості, пріоритетності) та принципи розвитку містобудівних систем (цілеспрямованості, варіантності, традиціоналізму). В роботі суттєво розвинуто теорію стратегічного планування розвитку містобудівних систем, та механізмів її реалізації. Вони включають методи системного аналізу просторової ситуації, виявлення неузгодженностей, втрат і причинно-наслідкових зв'язків у системі.

Особливий інтерес складає розроблена автором модель гармонійної містобудівної системи виходячи з рівня використання просторового потенціалу та її геометрична інтерпретація. Встановлено індекс і константа гармонійності. Наближення до гармонійності характеризується відношенням фактичного використання просторового потенціалу до константи гармонійності.

Достовірність основних висновків дисертації визначається високою теоретичною обгрунтованістю основних положень, внутрішньою логікою дослідження, а також проведеними в роботі експериментами із виявлення характеру взаємодій між просторовими параметрами та показниками ефективності містобудівних систем., а також великою кількістю прикладів використання теоретичних положень в практиці просторової організації Карпатського регіону України. В шостому розділі наведені числені приклади застосування цих положень.

Слід звернути увагу і на ті положення, які викликають певні сумніви, а також висловити певні зауваження. Зокрема, методика експериментальних досліджень Карпатського регіону України дещо відхиляються від теоретично обгрунтованих принципів і методик системного аналізу. Емпіричні дані по регіону нечітко структуровані згідно із запропонованою моделлю простору і методиками системного аналізу просторової ситуації. Ці зауваження до роботи у вирішальній мірі пов'язані з недостатнім науковим опрацюванням та обмеженістю підходів до трактування простору в містобудуванні, а також відставанням методів аналізу і синтезу містобудівних об'єктів від системної методології науки.

Методологічний апарат, розроблений і застосований автором, розрахований на повний спектр задач, пов'язаних з дослідженням містобудівного простору. Крім аналізу ситуацій, це також комплексна оцінка просторової організованості, прогнозування і планування стратегій розвитку містобудівних систем, тощо. Робота – новаторська, виконана на сучасному рівні наукових знань, в руслі тенденції взаємодії наук. Монографія має важливе значення для теорії і методології, а також для вдосконалення практичної діяльності в галузі містобудування. Вона сприяє підвищенню ефективності, керованості та прогнозованості містобудівних процесів.